

УДК 343.2/.7(438)

М. В. Хворостяний, аспірант

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА “ВІДМИВАННЯ БРУДНИХ КОШТІВ” ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ПОЛЬЩІ

Розглянуто підстави кримінальної відповідальності за “відмивання брудних коштів” за кримінальним правом Польщі. Названо специфічні умови кваліфікації злочинів цього типу.

Ключові слова: нелегальні джерела, організована злочинність, “відмивання брудних коштів”, цінні папери, валютні цінності.

Відмивання брудних коштів (pranie brudnych pieniedzy — польськ.) — ця назва з'явилась в зв'язку з легалізацією коштів, що мали відношення до діяльності організованої злочинності у Чикаго та Нью-Йорку у 20-30 роках 20 століття. Цей злочин, як відомо, полягає в діяннях, які сприяють зміні властності, переказу чи вивозу за кордон засобів оплати, цінних паперів або іншого майна, джерелом якого є діяльність організованої злочинності, а також інши діяння, котрі можуть ускладнити виявлення їх злочинного походження. Йдеться про такі дії, які мають своєю метою введення до легального обігу коштів, цінних паперів, іншого майна, придбаного заздалегідь злочинним шляхом — їх легалізацію.

У Польщі Закон від 12.10.1994 р. “*Про охорону господарського обігу*” [4] визначив предметом цього злочину будь-які майнові цінності, які виникають через особливо небезпечні форми організованої злочинності, пов'язаної з обігом наркотичних чи психотропних речовин, фальшивих грошей та цінних паперів, з вимаганням викупу, з торівлею зброєю.

Кримінальний кодекс (далі КК) Польщі 1997 р. розширив і уточнив поняття предмета цього злочину, ввівши до нього кошти, які пов'язані з злочинним обігом майна та майнових прав, розбоєм, контрабандою та іншими злочинами проти майна великої вартості (mieniu wielkiej wartości — ред. арт. 299 §1 УК Польщі).

Подальші зміни ввів Закон від 16.11.2000 р. “*Про протистояння введенню до фінансового обігу майнових цінностей, що походять з нелегальних або невизначених джерел*” [5], який розширив арт. 299 §1 КК Польщі, ввівши до нього дії, які сприяють легалізації чи приховуванню предметів або майнових цінностей, що походять внаслідок будь-яких заборонених, протиправних діянь.

Таким чином на протязі декільких років у цій країні змінювалось законодавче формулювання цього злочину. Така регуляція арт. 299§1 КК Польщі ширше тих вимог, які є у “*Європейській Конвенції у справах відмивання доходів, що пов'язані зі злочином*” від 08.07.1999 р., котра зобов'язує країну-учасника виявляти ті доходи, що отримані з найбільш тяжких форм організованої злочинності, тобто з обігу наркотичних та психотропних речовин, фальшивих грошей та продажу зброї [3, 597].

Слід зазначити, що новий КК України не вказує, з яких саме злочинних діянь повинні походити кошти, щоб вважатися “брудними”. Достатньо, як вказується у ст. 209 КК України, щоб вони були добуті злочинним шляхом [9, 457]. Кримінальний світ України розробляє нові і нові засоби та шляхи “відмивання брудних коштів”; тому, щоб протидіяти цьому, треба конкретизувати коло діянь, за які на-

ступає відповідальність за “відмивання брудних коштів” і не дати змоги кримінальному світу ухилитися від відповідальності за ці злочини.

Сферою дії цих положень є різні напрямки господарської діяльності, у котрих злочинний світ намагається шляхом незаконних дій надати коштам, майну чи майновим правам, які набуті злочинним шляхом, легального статусу, тобто легалізувати їх.

Предметом цього злочину, за кримінальним правом Польщі, є різні засоби оплати, цінні папери, валютні цінності, а також майнові права на рухоме і нерухоме майно, що пов’язане із забороненим діянням.

Під зазначеними в арт. 299 §1 КК Польщі засобами оплати належить розуміти польські та інші гроші, а також інші засоби, з якими можна самостійно брати участь у фінансовому обігу. Цінними паперами є акції, облігації, інші документи, що надають права на отримання грошової суми або містять зобов’язання виплати капіталу, відсотків чи частини прибутку [6].

До валютних цінностей, в свою чергу, відноситься, будь-яка іноземна валюта, іноземні цінні папери, а також валютні золото та платина [7].

Заборонена поведінка може виявлятися в прийнятті або переказі майна, тобто у діяннях, характерних для скуповування краденого, для пособництва і т. п. Об’єктом охорони цієї норми є не тільки господарський обіг, а також майно.

Суб’єктом злочину, описаного в арт. 299 §1, може бути кожна дієздатна особа. Не може бути суб’єктом цього злочину той, хто сам скоїв злочин, у зв’язку з яким з’являються майнові права.

Метою §2 арт. 299 КК Польщі, на нашу думку, є протистояння діям, котрі можуть *ускладнити або зробити неможливим* встановлення злочинного походження грошей, цінних паперів:

1. прийняття готівкою, всупереч правилам, грошей або валютних цінностей, а також їх трансфер або конверсія;
2. прийняття грошей та валютних цінностей при обставинах, що викликають підозру їх походження з діянь організованої злочинності;
3. надання послуг у прихованні злочинного походження цих предметів.

Суб’єктом цього злочину може бути працівник банку, фінансової або кредитної установи, який виконує вищевказані дії особисто або бере в них участь поряд з іншими.

Суб’єктом арт. 299 §3 КК Польщі також є працівник банку, фінансової або кредитної установи, відповідальний за інформування правління чи органу фінансового нагляду про проведення фінансових операцій. Неповідомлення про здійснення фінансової операції, стосовно якої є підозри про злочинне походження предмета операції, відповідає ознакам цього злочину. Відповідальності підлягає також той, хто, всупереч своїм обов’язкам, не визнає особу правомочною в отриманні інформації про фінансові операції (арт. 299 §4 КК Польщі).

Суб’єктивна сторона цього злочину, згідно з КК Польщі, має навмисний характер. Особливий характер суб’єктивна сторона має при скоєнні злочину за арт. 299 §2 і 3. У випадку приймання грошей або валютних цінностей, а також при скоєнні інших фінансових операцій, закон не вимагає повного усвідомлення того, з яких джерел походять гроші або валютні цінності. Навмисність повинна бути обумовлена обставинами, котрі дають підстави для припущення, що гроші і валютні цінності пов’язані зі злочинними діяннями.

При тлумаченні положень арт. 299 §1-3 КК Польщі слід мати на увазі, що арт. 8 Закону від 16.11.2000 р. покладає на банківські, кредитні та інші установи зобов’язання реєстрації угод, еквівалентність яких перевищує 10000 EURO. Це повинно, на думку польських законодавців, забезпечити розкриття випадків відмивання брудних коштів, вказувати на особливості, які можуть свідчити про ці діяння (наприклад, великі внески готівкою від суб’єктів, які не володіють готівкою, велика кількість дрібних внесків на різні рахунки і т. і.) [5].

Більш суворій відповідальності підлягає злочинець, який скоїв діяння, що описані в арт. 299 §1-2, але якщо діяв при цьому за домовленістю з іншими особами або отримав значну майнову вигоду (арт. 299 §5, 6). Під домовленістю слід розуміти не тільки співучасть, а й будь-які інші види злочинної взаємодії. Домовленість повинна бути мінімум між трьома особами, котрі виконують переказ коштів, перевезення їх за кордон або виплати коштів злочинного походження. Якщо мова йде про значну вигоду, то положення арт. 115 §5 КК Польщі вказує на те, що така вигода повинна перевищувати 200 мінімальних розмірів заробітної платні на час скоєння злочину [8, 35].

Арт. 299 §8 КК Польщі вказує, що не підлягає покаранню особа, котра приймала участь у злочині і добровільно виявила особу, яка брала участь у цьому ж злочині, якщо це запобігає скоєнню іншого злочину. Метою цього є не тільки спонукання учасника “відмивання брудних коштів” “до виходу” зі злочинного шляху але й запобігання продовження скоєння інших злочинів. Якщо його дії не запобігають злочину, то в цьому випадку суд може застосувати щодо такої особи пом’якшення кари. Заява про виявлення особи, про яку йде мова, повинна поступити до органу, компетентного у розслідуванні злочинів, тобто до прокуратури, поліції і т. п., а не до суду, який не є таким органом. Однак заяву відповідного змісту можна подати як до початку провадження по справі, так і пізніше (prof. Gyrniok, Komentarz, s. 406).

Тут ми бачимо: ще однією суттєвою ознакою цієї кримінально-правової норми КК Польщі (на відміну від КК України, який не має такого тулмачення) є набагато більша кількість кваліфікованих складів злочину, що дозволяє більш точно кваліфікувати кожне окреме діяння, і як слід призначити покарання, яке найбільш відповідає скоєному діянню.

Згідно з арт. 299 §7 КК Польщі, у випадку осудження за “відмивання брудних коштів” в будь-яких його формах, суд виносить постанову про конфіскацію предметів, вигоди або її еквівалентності, що пов’язані зі злочином, навіть якщо вони не були власністю злочинця. Не виноситься така постанова у випадку, якщо зазначений предмет, вигода або її еквівалентність підлягає поверненню потерпілому або іншій особі. Ця норма відповідає положенню вже згадуваної Європейської Конвенції 1990 року, котра наполягає на співдії держав-учасниць в охороні фінансових коштів, а також накладанні арешту на майно, яке є об’єктом провадження органів дізнання та правосуддя в іншій державі і взаємного виконання вироків суду про накладання арешту.

Отже, можна зробити висновок, що КК Польщі кваліфікує як “відмивання брудних коштів” дуже широке коло діянь, набагато ширше, ніж навіть передбачено законодавством Ради Європи. І в той же час, на нашу думку, на відміну від КК України, конкретизує ці діяння. Можна сказати, що навіть деякі неузгодженості з законодавством Ради Європи не є доказом того, що країна недостатньо розвинута. Ці розбіжності відбивають і підкреслюють специфіку кожної окремої країни, а Польща знаходиться на етапі становлення економіки і тому її законодавство не може на 100% відповідати нормам ЄС. Кримінальне право Польщі постійно змінюється в залежності від навколишніх обставин і очевидно, коли Польща досягне економічного та політичного рівня країн ЄС, її кримінальне право також буде відповідати вищевказаним нормам.

Література

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* — Офіційний інтернет — сервер „*Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*”. (www.sejm.gov.pl)
2. *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 278-363 nid.* ред. A. Zolla — *Kraków 1999 r.* — 978 s.
3. *Andrzej Marek. Prawo karne.* — *Warsawa, 2001.* — 705 s.
4. *Ustawa z 16. 11. 1994 r. “O ochronie obrotu gospodarczego”.* // *Dz. U.* — 1994 r. — N 126, poz. 615.

5. Ustawa z 16. 11. 2000 r. “O przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł” // Dz. U. — 2000 r. — N 116, poz. 1216.
6. Ustawa z 1. 08. 1997 r. „Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi” // Dz. U. — 1997r. — N 118, poz. 754.
7. Ustawa z 2. 12. 94 r. „Prawo dewizowe” // Dz. U. — 1994r. — N 136, poz. 703.
8. Kodeks karny. Opracowanie: Henryk Jablonski — Skierniowice 2001r. — 326 s.
9. Уголовный кодекс Украины. Комментарий, под ред. Ю. А. Кармазина и Е. Л. Стрельцова — Харьков 2002. — 960 с.

М. В. Хворостяный

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА “ОТМЫВАНИЕ ГРЯЗНЫХ ДЕНЕГ” ПО УГОЛОВНОМУ ПРАВУ ПОЛЬШИ

В Польше, как и во многих других странах, сегодня очень остро стоит проблема недопущения легализации “грязных денег”. Это привело законодателя к созданию очень широкого круга уголовно-правовых норм, регулирующих ответственность за описанные преступления, к правовой системе, которая должна значительно усложнить уход виновных от ответственности. Для государств с развивающейся экономикой это актуально в первую очередь.